

PERSPECTIVE TEORETICE ALE INTEGRĂRII SOCIALE CA VALOARE A ASERTIVITĂȚII PEDAGOGICE

*Elena Bîrsan, conf. univ., dr.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.*

THEORETICAL PERSPECTIVES OF SOCIAL INTEGRATION AS A VALUE OF PEDAGOGICAL ASSERTIVENESS

*Elena Bîrsan, PhD., assoc. prof.,
„Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau,
ORCID:0000-0003-3900-1687
elena.birsan32@yahoo.com*

CZU: 37.015.3+37.064

DOI: 10.46727/c.v2.24-25-03-2023.p117-122

Abstract. This article reveals the importance of pedagogical assertiveness in the context of effective social integration. We can say that socialization presupposes maturation, progressive development that allows identification with others, but which also offers the ability to personalize, to affirm as a unique personality. In fact, social integration also manifests itself as a fundamental social process, differentiated from one society to another, from one level of social organization to another. Therefore, assertiveness is a necessary skill in both educational and social contexts. Assertiveness is the one that allows attitudinal change and produces influence on others through democratic means of authentic expression of own opinions and conception, of listening and accepting the partnership, of nuanced emotional expression and persuasion and argumentation. Thus, the context of school activity values not only the personality of students and teachers, the dynamics of role-statuses in the teaching-learning process, but also the quality of cognitive, communicative and socio-affective interpersonal relationships in the group. The school context, especially the relational one, is of particular importance in the formation of the student's personality, in the development of their social skills and in assuming the role-status of the members of the class-group.

Keywords: Assertiveness, pedagogical assertiveness, integration, social integration, communication.

Omul este prin excelență o ființă socială, deoarece el se naște, se dezvoltă și își definește personalitatea în cadrul unei comunități, care la rândul său este o componentă mai mare sau mai mică a societății umane. Analizând traseul întregii sale vieți, omul urmează să se adapteze, voit ori în mod obligatoriu, unui set de norme de factură morală sau juridică pe care societatea le-a elaborat și le-a acceptat pentru a nu-i fi perturbată dezvoltarea. Societatea reprezintă cadrul în care individul uman își asigură existența și se realizează ca personalitate. Unde mai punem că societatea exista anterior nașterii omului și succede acestuia, fiind formată din indivizi foarte diverși, dar care trăiesc și acționează în baza unui sistem de norme morale, valorice, juridice, acceptate și apreciate de majoritatea oamenilor. Menționăm convingerea lansată de filosoful J. Locke, care opinează că „ființa umană s-a născut „*tabula rasa*”, fără nicio capacitate de înțelegere și cunoaștere”. Prin urmare, dacă omul nu se naște cu anumite predispoziții, pentru a se putea integra în normele care guvernează comunitatea în cadrul căreia își duce existența, atunci el trebuie să parcurgă în mod obligatoriu, în orice condiții, chiar în lipsa unui control social, etapele socializării, adică să cunoască, să-și însușească și să respecte toate regulile și normele care guvernează la un moment dat societatea, adică să se socializeze [21]. Dar ce presupune socializarea?

Etimologic, socializarea este un concept care în traducere din limba latină „socialis” – presupune „social”. Conform dicționarului explicativ, socializarea presupune „*proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate*” [18]. În psihologia socială, socializarea desemnează „*procesul prin care indivizii învață modurile de a acționa și de a gândi despre mediul lor, le interiorizează, integrându-le personalității lor și devin membri ai unor grupuri în care capătă un status specific.*” Astfel, socializarea este în același timp învățare, condiționare și inculcare, dar și adaptare culturală, interiorizare și încorporare [6, p. 82]. Tot cu privire la definirea conceptului, autorii T. Rotariu și P. Iluț (1996) menționează că socializarea este „*procesul prin care individul în interacțiune cu semenii săi, acumulează deprinderi, cunoștințe, valori, norme, atitudini și comportamente*” [12, p. 98]. Merită să menționăm și opinia autorului Anthony Giddens (2000) pentru care socializarea reprezintă „*procesul psihosocial prin care copilul neajutorat devine treptat o persoană conștientă de sine, inteligentă, integrată în tipul de cultură în care s-a născut*”.

Continuăm cu opinia academicianului Al. Roșca, în viziunea căruia „socializarea poate fi concepută nu numai ca proces treptat de cultivare în individ a calităților, însușirilor, valorilor, normelor, atitudinilor și comportamentelor, pe care le așteaptă de la el societatea, dar și ca rezultată a acestui proces, adică ca stare deja obținută de conlucrare efectivă a oamenilor în cadrul structurilor, instituțiilor și grupurilor sociale” [13, p. 236]. Așadar, socializarea este procesul fundamental de transmitere a culturii și organizării sociale la generațiile următoare, asigurându-se astfel continuitatea, stabilitatea și perpetuarea societății. Învățarea limbii, însușirea normelor și valorilor, preluarea tradițiilor comune, valorilor și credințelor acreditate oferă copiilor și tinerilor șansa participării la viața socială comună. Astfel, toți membrii societății acceptă aceleași valori, folosesc aceleași reguli în stabilirea relațiilor interpersonale sau sociale.

De-a lungul vieții, oamenii sunt nevoiți să-și asume roluri, să accepte sau să dobândească statusuri sociale, să-și modifice modul de a gândi și a acționa, toate acestea sunt însusite numai în procesul de socializare. Astfel, în socializare individul urmează, conștient sau nu, să atingă un anumit tip de personalitate comun societății în care trăiește. De altfel, de-a lungul timpului s-au impus modele de personalitate (S. Radulescu, 1994) precum: în Grecia antică *Kalokagathon* - idealul armonizării virtuților morale cu frumusețea fizică, în Roma *Civis Romanus* - sinteză a trăsăturilor civice, în lumea modernă capitalistă, *self-made-man*-ul, om care se realizează singur, în socialism *omul nou* sau comunistul de omenie. Exemplele menționate demonstrează că individul se conformează la un model cultural-normativ [16].

Continuând în aceeași ordine de idei, socializarea este un proces de comunicare interactivă a valorilor, normelor și modelelor de comportament specifice unui grup sau unei societăți, desfășurat în evoluția individului pe parcursul întregii sale vieți. Omul percepe influențele mediului în care trăiește în raport cu modul propriu de gândire și de acțiune. Transmiterea normelor, tradițiilor, valorilor, concepțiilor sau a modurilor de viață de către grup sau de către societate țintește integrarea individului în structurile sale cu o conduită adecvată scopurilor sociale fundamentale, adică asigurarea ordinii și stabilității sociale, esențiale în funcționarea oricărei colectivități [ibidem].

Este important să menționăm că omul, trăind în societate, nu poate fi liber de ea, ba mai mult ca atât, își poate dobândi libertatea numai în cadrul societății, care în mod obiectiv îi impune anumite norme de conviețuire, condiții și exigențe, pe de altă parte, trebuie să-i ofere posibilități reale de manifestare și afirmare plenară a capacităților sale creatoare” [2, p. 67]. Totodată, menționăm că procesul socializării nu se reduce doar la interacțiunea dintre indivizi, dar include în sine întreaga totalitate a relațiilor sociale, inclusiv și cele mai profunde sau mai indirecte. Socializarea nu este o aplicare mecanică față de individ a unor „tipare” sociale. Individul

se manifestă atât ca *obiect al socializării*, cât și ca *subiect al activismului social*, inițiator și creator al unor noi forme de activitate socială. În consecință, socializarea va fi cu atât mai eficientă, cu cât va fi mai activă participarea individului în activitatea creatoare de transformare și prosperare a societății, pe parcursul căreia sunt depășite normele, moravurile și deprinderile învechite. Aspecte specifice ale socializării sunt studiate de mai multe domenii, printre care: *psihologie* (mecanismele activității și a însușirii experienței noi pe parcursul diferitor etape ale vieții), *psihologia socială* (funcțiile socializatoare ale anturajului nemijlocit și ale relațiilor interpersonale), *psihologia politică*, *sociologie*, inclusiv *sociologia politică* (conexiunea dintre procesele și institutele socializării la nivel de macro-sistemă); *istorie și etnografie* (studierea comparativ-istorică a socializării în cadrul diferitor societăți și culturi); **pedagogie** (educația), iar într-un aspect mai general - de către *filozofie* [Apud, 2, p. 65].

În cadrul cercetării noastre vom aborda conceptul de socializare cu precădere din perspectivă pedagogică, a educației. Aspectul acesta este întărit de scopul fundamental al educației de „formare a personalității umane”, conform tuturor directivelor de politică educațională.

Astfel dacă socializarea oferă individului uman oportunitatea să fie atât *obiect al socializării*, cât și *subiect al activismului social*, atunci necesitatea și interesul sunt ca omul să se integreze cât mai eficient în societate.

Pornind de la acest gând, urmează clarificarea conceptelor de integrare și integrare socială.

Conform dicționarului explicativ la conceptul de **integrare** identificăm: „a (se) *include*, a (se) *îngloba*, a (se) *încorporează*, a (se) *armonizează într-un tot*” [17]. Cu privire la conceptul de **integrare socială**, literatura de specialitate ne sugerează că vine din limba latină și presupune - *completare, restaurare; întreg, - înțelegere* [19].

În dicționarul de sociologie identificăm următoarea definiție a conceptului de integrare socială și anume: – „*interacțiunea dintre individ și societate prin care se realizează echilibrul social*”. Menționăm că *integrarea socială este unul din procese psihologice* alături de: imitație, adaptare și integrare culturală, care se *regăsesc în procesele de socializare*.

Cercetătoarea Smaranda Mezei menționează în lucrările sale că integrarea socială poate fi „un proces social, o stare de echilibru social, apartenența și participarea neimpusă, rezultatul unei serii de adaptări și ajustări normative a individului la un câmp definit de relații de grup” [6, p. 104].

Considerăm oportun să menționăm că procesul socializării este strâns legat cu comunicarea și activitatea în comun a oamenilor. Pe această idee se întemeiază unitatea a două procese contradictorii – *socializarea și individualizarea*. Socializarea nu este controversa individualizării, procesul socializării nu conduce spre nivelarea personalității, individualității omului. Mai degrabă invers, în procesul socializării și adaptării sociale omul își găsește individualitatea sa. Procesul socializării poate avea loc atât în institute sociale, cât și în cadrul diferitelor asociații neformale. Institutele sociale speciale – una din cele mai importante funcții ale cărora este socializarea omului – includ școala, instituțiile de învățământ profesional, organizațiile și asociațiile de copii și tineret.

Menționăm că socializarea poate fi reglementată și spontană. În cadrul școlii se realizează ambele forme de socializare. Elevul însușește experiența socială atât în cadrul lecțiilor, conform scopurilor pedagogului, cât și prin experiența (trăită sau observată) de interacțiune socială a învățătorilor cu elevii, a învățătorilor între ei. Ea poate fi pozitivă, în acord cu scopurile educației, și negativă, venind în contradicție cu scopurile proiectate de pedagogi. [20, p. 6]

Efectuând o analiză a celor relatate, înțelegem cât de important este pentru individul uman integrarea socială, ca tot întreg cu societatea și ca individualitate. Pentru a facilita procesul de integrare este necesar să ne dezvoltăm **competențele sociale**.

În literatura de specialitate identificăm numeroase definiții oferite noțiunii de competență/e socială/e. Cercetătorii Combs și Slaby definesc competența socială ca fiind „*competența de a interacționa cu alții într-un context social dat, într-un mod acceptat sau valorizat social și, în același timp, benefic pentru persoană*” [apud, 3, p. 37]. Altfel spus, competența socială este definită drept capacitatea de a iniția și întreține relații personale, de a fi acceptați și de a ne integra în grupuri, de a acționa eficient ca membri ai unei echipe, de a-i influența pe ceilalți, de a fi buni lideri, de a media și aplana conflictele sau, în cazul în care au loc, de a le dirija eficient. Un alt cercetător M. Argyle în lucrările sale a definit competența socială drept „*pattern-uri ale comportamentului social, care dau indivizi competenți din punct de vedere social, capabili să producă efectele dorite asupra celorlalți indivizi*” [apud, 15, p. 74]. Tot în aceeași ordine de idei, P. Iluț constată că competența socială este o *dimensiune fundamentală a succesului*, deoarece, inițiind și practicând afaceri, individul vine mereu în contact cu noi situații și persoane [10, p.116]. Iar autoarea M. Caluschi face referire la opinia lui S. Marcus asupra competențelor sociale, care definește conceptul ca „set de *abilități pe care indivizii le pot utiliza în scopul îmbunătățirii calității relațiilor interpersonale*” [11, p. 21]. Importantă pentru cercetarea noastră este opinia exprimată de V. Robu, care afirmă că conceptul de competență socială nu se poate face fără a-l raporta la conceptul de aptitudine, abilitate și capacitate [15, p. 21]. Iar S. Chelcea susține că competența socială reprezintă „un tip de *comportament ce conduce la performanță socială*” [4, p. 61]. Astfel, competența socială cuprinde trei elemente principale: 1) dezvoltarea și menținerea relațiilor interumane; 2) comunicarea cu alte persoane și 3) munca împreună cu alte persoane. Ca exemple de competențe sociale avem cooperarea, negocierea, leadership-ul, oferirea de suport social. În studiile occidentale se mai includ și managementul emoțiilor, empatia, rezolvarea conflictelor și deprinderile privind intimitatea și desigur **asertivitatea**.

În scurta analiză a conceptului de asertivitate, pe care intenționăm să o facem, pornim de la ideea că asertivitatea este definită o particularitate a comunicării interumane, absolut indispensabilă pentru o bună integrare socială. Prin urmare, vom expune unele definiții ale asertivității care considerăm că sunt importante pentru cercetarea de față. Așadar, autoarea M. Roco afirmă că „*asertivitatea își propune să-l facă pe individ să-și exprime personalitatea, continuând să fie acceptat social fără teama de a stârni ostilitatea în mediul înconjurător*” [14, p.166]. Relevantă considerăm a fi definiția specialistului în terapie cognitiv-comportamentală C. Cungi, care menționează că asertivitatea presupune „*abilitatea de a te afirma*” [5, p. 58]. Aceste două definiții reflectă importanța exprimării personalității și afirmării omului în grupul social din care este parte. Așa cum am menționat și în alte studii, asertivitatea a fost introdusă de specialiști în terapia comportamentală, care a fost preluată și utilizată în relațiile de muncă, în tehnicile comerciale și, ulterior, în pedagogie.

Asertivitatea pedagogică este o componentă a competenței sociale, care este esențială atât în formarea personalității individului cât și în obținerea armoniei și satisfacției în activitatea profesională și în viață în general, precum și în stabilirea relațiilor interumane [7].

Unele studii științifice au demonstrat marea eficiență a exersării asertivității și impactul favorabil asupra persoanelor în toate domeniile vieții lor. Oana Gavril menționează în lucrarea *Comunicarea educațională* că asertivitatea oferă indivizilor posibilitatea ca viața lor să aibă o mai mare influență, un mai mare impact asupra celorlalți și să-și organizeze mai bine propria viață. De aici și importanța asertivității în domeniul educațional. Astfel, autoarea El. Bîrsan expune în cercetările sale că **comunicarea asertivă a profesorului** este *comportamentul de autoafirmare profesională a cadrelor didactice*, ce apare ca soluție pentru satisfacerea trebuinței de auto-actualizare și a nevoii de stimă și respect, exprimat în următoarele valori: motivație către succes, încredere în sine, orientare comunicativă, exprimarea stimei de sine/de

alții, perseverență, afirmare de sine, disciplină emoțională, comunicare constructivă, autonomie profesională, eficiență pedagogică, autodezvăluire generând interacțiuni comunicative eficiente și inserție socio-profesională de succes [1, p. 54]. Vom face trimitere și la opinia dr. M. Ionescu, care opinează că asertivitatea este un *comportament și un mod de comunicare educat*, abilitate care trebuie cunoscută și apoi exersată. Cercetătorii din domeniu au căutat să plaseze asertivitatea pe eșcherul competențelor sociale. Astfel, cercetătorii Sh. Brehm și S. Kassin (1989) stabilesc locul asertivității între independență și sfidare. Așa cum am menționat și în alte studii, asertivitatea este analizată din varii perspective. Prin urmare, din perspectivă comportamentală, autorii L. Bloom, K. Coburn și J. Perlman (1975) apreciază asertivitatea ca un punct de mijloc între agresivitate și pasivitate, fiind comportamentul axat pe echilibru, negociere ș.a. [apud, 1, p. 30]. Dacă spunem că asertivitatea se axează pe echilibru și negociere, armonie și satisfacție în activitatea profesională și în cea personală, atunci este necesar să se dezvolte această competență de la o vârstă cât mai timpurie.

Cercetătorul David Fontana este de părere că dacă se induce copiilor sentimentul de vinovăție doar pentru faptul că doresc să se afirme (expresia „taci, că ești mic și prost”), atunci ei rămân cu sentimentul că nu au niciun drept la propriile puncte de vedere sau la propriul spațiu social. Astfel, se poate ajunge la inabilitatea de a susține propriile păreri sau chiar la inabilitatea de a avea o imagine pozitivă despre sine.

Dificultatea în exprimarea emoțiilor pozitive este asociată de către Fontana (1981/1988, 294) cu *căldura socială*, care, în viziunea autorului, ia forma afecțiunii, a simpatiei sau a împărtășirii bucuriei. Astfel, modul jenant în care adulții răspund uneori la astfel de expresii îi convinge pe copii să-și ascundă sentimentele de căldură și deschidere, reducându-le spontaneitatea, ei evitând să arate atracția față de cineva, evitând să exprime regretul sau compasiunea. Pentru a contracara efectele negative ce derivă din aceste deficiențe în abilitățile implicate de asertivitate, cadrele didactice trebuie să intervină acordând sprijin elevilor în recunoașterea propriilor sentimente și a sentimentelor celorlalți. În acest fel, elevii pot fi determinați să privească mai atent propriul lor comportament, să aleagă cuvintele și acțiunile potrivite pentru a-și transmite emoțiile și pot decide asupra modului de a răspunde sentimentelor celorlalți. **Asertivitatea** este un comportament ce **trebuie învățat**. În mod natural, comunicăm submisiv (pasiv) sau agresiv; asertivitatea este un comportament și o manieră de comunicare inteligentă, deci o competență ce trebuie exersată. Absența asertivității se exteriorizează așadar printr-un comportament inhibat, dar și printr-un comportament agresiv sau prin alternanța lor. Abordarea unei atitudini superioare, de dominare sau sesizarea încercării de manipulare degradează relația cu ceilalți și poate reduce calitatea rezultatelor profesionale.

Prin urmare, înțelegem că personalitatea, că ființă socială prin excelență, nu poate exista decât în cadrul relațiilor sociale, iar ansamblul acestor relații sociale, așa cum a fost preluat, interiorizat și sedimentat de către fiecare individ în parte, constituie însăși „esența personalității”. Calitatea personalității depinde de calitatea relațiilor sociale, de aceea considerăm *dezvoltarea competențelor sociale în general și a asertivității în special* drept una din prioritățile educației moderne.

BIBLIOGRAFIE

1. BÎRSAN, El. *Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice. Reper teoretice și practice*. Chișinău, UPS „I. Creangă” 2017. 291 p. ISBN 978-9975-46-319-5
2. BALAN, El. *Socializarea politică: abordări conceptuale*. Disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Socializarea%20politica%20%20abordari%20conceptuale_0.pdf. 65-71 (accesat la 05.04.2023).
3. CAZACU, Em. R. Teză de doctor. *Formarea competențelor financiare la elevii din învățământ-*

- tul general*. Chișinău, 2021. 199 p. Disponibil la: http://www.cnaa.md/files/theses/2021/57073/emanoil_remus_cazacu_abstract.pdf(accesat la 25.03.2023). C.Z.U-: 373.015:33(043.2)
4. CHELCEA, S. *Psihosociologie. Teorii, cercetări, aplicații*. Iași: Polirom, 2010. (ed. A 3-a , rev.). 420 p. ISBN- 978-973-46-0868-3
  5. CUNGI, C. *Cum să ne afirmăm*. Iași: Polirom, 2003. 184 p. ISBN- 973-683-274-0
  6. Dicționar de sociologie urmat de indicatori demografici, economici, sociali și sociologici. Coordonatori: Cătălin Zamfir Lazăr Vlăsceanu. Editura Babel, București, 1998. – 376 p. [accesat 04.04.2023]. Disponibil: https://vignette4.wikia.nocookie.net/nccmn/images/1/1c/Dictionar-de-Sociologie-Catalin-Zamfir-Lazar_Vlasceanu.pdf/revision/latest?cb=20150813042511&pathprefix=ro, p. 304]
  7. GAVRIL, Oa. *Aplicații didactice pentru teoria educației. Comunicare educațională asertivă*. Performantica: 2015, 164 p. Disponibil la: <https://dppd.tuiasi.ro/wp-content/uploads/2020/01/Comunicare-educationala.pdf> (accesat la 01.04.2023)
  8. GILLES FERREOL, JEAN-MARIE DUPREZ. *Dicționarul de sociologie*. Disponibil la :<https://alingavreliuc.files.wordpress.com/2010/10/gilles-ferreol-dictionar-de-sociologie.pdf> (accesat la 25.03.2023)
  9. <https://www.qdidactic.com/stiinta-tehnica/sociologie/socializarea-si-integrarea-sociala-conceptul-de-soci535.php> (accesat la 27.03.2023)
  10. ILUȚ, P. *Psihologie socială și psihosociologie. Teme curente și noi viziuni*. Iași: Polirom, 2009, 596 p. ISBN- 978-973-461-486-8
  11. PAVLENKO, L. *Particularitățile psihologice ale dezvoltării competenței sociale în ontogeneză*. Teza de dr. Chișinău, 2015, 228 p..
  12. ROTARIU T., ILUȚ, P. *Sociologie*. Cluj: Mesagerul, Cap. 4 „Socializare și educație”. 1996. pp. 91-129.
  13. ROȘCA, A. *Algoritmi ai tranziției: aspecte social-filosofice*. În: Libertatea, socializarea și securitatea individului: corelații, dimensiuni și limite. – Chișinău: Tipografia A.Ș.M., 2007, p. 236.
  14. ROCO, M. *Creativitate și inteligență emoțională*. Iași: Polirom, 2004. 248 p. ISBN – 973-683-654-1
  15. ROBU, V. *Competențe sociale și personalitate*. Iași: „Petre Andrei” LUMEN, 2011, 155 p. ISBN- 978-973-166-297-8
  16. <https://www.scribub.com/sociologie/INTEGRAREA-SOCIALA202217911.php>. (accesat la 27.03.2023)
  17. <https://dexonline.ro/definitie/integrare> (accesat la 27.03.2023)
  18. <https://dexonline.ro/definitie/socializare> (accesat la 27.03.2023)
  19. <https://muegn.ru/ro/notes/ponyatie-socialnaya-integraciya-socialnaya-integraciya-mne-nie-ch-millsa.html> muegn.ru (accesat la 31.03.2023)
  20. http://tinread.usarb.md:8888/tinread/fulltext/zolotariov/educ_teor.pdf (accesat la 31.03.2023)
  21. <https://www.qdidactic.com/stiinta-tehnica/sociologie/socializarea-si-integrarea-sociala-conceptul-de-soci535.php> (accesat la 01.04.2023)